

SUMMARY

WangFuyin. Factors of increase of motivation to choreographic creation.

In dance creation, the capture and development of motivation is a process which unifies the principle of stylization of dance and vitalization of dance. In a successful piece of work, the dance motivation plays an irreplaceable role. The motivation is the key factor of shaping art images, unifying the dance styles, developing dance languages and enhancing dance aura.

Key words: motivation, dance creation, choreographic motivation.

УДК 159.923:37.036+37.037

О. І. Василевська

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

ТВОРЧИСТЬ ЯК ДУХОВНИЙ ПРОЦЕС

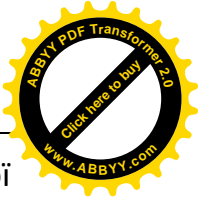
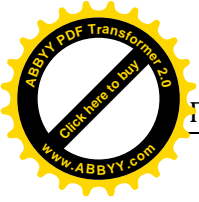
У статті розглянуто проблематику творчості та духовності в їх нерозривному взаємозв'язку. Охарактеризовано проблему творчості як предмет дослідження у вітчизняній і зарубіжній психології. Наведено визначення понять «творчість», «творча особистість». З'ясовано психологічні особливості творчої особистості, поняття духовності як основи розвитку творчого потенціалу.

Ключові слова: творчість, творча особистість, духовність, життєвий вибір.

Постановка проблеми. Зростання динаміки соціальних процесів, складність завдань, які нині вирішує суспільство, загострення глобальних проблем людства змушують педагогів та психологів звертатися до проблеми виховання творчої, духовно багатой особистості. У наш час дедалі актуальнішою стає потреба в розвитку творчої, духовно збагаченої особистості. Визнання впливу творчої особистості на соціум вимагає від неї духовного спрямування, наявності інтелектуального потенціалу. Сьогодні дедалі чіткіше усвідомлюється той факт, що науково-технічні досягнення людства за умови їх негуманного безвідповідального використання можуть поставити під загрозу існування всієї людської цивілізації. Виникає необхідність у розв'язанні багатовимірної проблеми: розвиток духовної сфери творчої особистості у складних суперечностях інформаційного суспільства.

Аналіз актуальних досліджень. Потреба зрозуміти природу творчості виникла як наслідок необхідності впливати на творчу діяльність з метою підвищення її ефективності. З часів давньогрецьких філософів відбувається пошук активних форм впливу на людську психіку, які б дозволяли керувати творчою діяльністю.

Психологія творчості як наука почала формуватися наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття. Саме українські психологи здобули визнання у цій галузі. Слід відзначити представників харківської школи психології: О. О. Потєбню, О. М. Веселовського та їх послідовників: Д. М. Овсянко-Куликовського, О. І. Білецького, І. І. Лапшина та ін. У Західній Україні над проблемою працювали С. Балей, Т. Костельник та ін.

Методологічне обґрунтування сучасних методів організації творчої діяльності забезпечене у працях таких дослідників, як: А. В. Антонов, А. В. Брушлінський, Т. О. Буш, Т. В. Кудрявцев, О. М. Матюшкін, Є. О. Мілерян, С. Л. Рубінштейн. Творчість розглядалась як психологічний процес створення нового, як сукупність властивостей особистості, що забезпечують її залучення до цього процесу.

У своїх дослідженнях С. Л. Рубінштейн сформулював принцип творчої самодіяльності. Відповідно до цього принципу, творчий акт визначається як головний механізм розвитку людини. Виділяються дві складові творчого акту. Перша – рефлексія, звернена на внутрішнє, яка виявляється у змінах особистості людини, що творчо аналізує свої проблеми. Друга – звернена на зовнішнє, що втілюється в новому, творчому підході до вирішення проблемної ситуації, конструктивних формах поведінки, які приводять до успіху в побудові близьких відносин [4, 17–25].

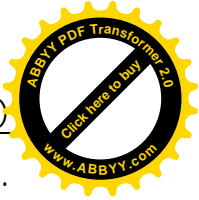
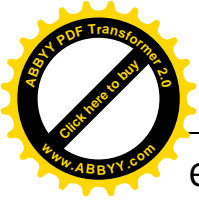
Я. О. Пономарьов у збірнику «Тенденції розвитку психологічної науки» до найбільш важливих тенденцій психології творчості відносить заміщення принципу дії принципом взаємодії. До цього положення слід віднести заміну діяльнісного підходу системним [6, 7–9].

Науковець розробив структурно-рівневу модель центральної ланки психологічного механізму творчості. Успішною спробою реалізації системного підходу до дослідження творчості є концепція Д. Б. Богоявленської, яка вважає, що одиницею системного аналізу творчості може бути інтелектуальна активність, що розглядається в аспекті ініціативи. Структурні компоненти творчих здібностей розроблялися у працях В. В. Клименка, Г. С. Костюка, Н. С. Лейтеса, А. Маслоу, В. А. Роменця, Б. М. Теплова, Г. П. Шевченка, А. Б. Щерби.

Джерелом визначення психологічної структури творчої особистості, детальної класифікації її якостей щодо здійснення творчої діяльності в різних галузях стали праці Н. В. Гончаренка, Б. М. Кедрова, В. Л. Крутецького, В. В. Рибалки та інших дослідників наукової творчості. Г. С. Костюк, Д. М. Завалішина, Є. І. Кульчицька, В. О. Моляко розробляли підходи до визначення поняття «творче мислення», методи і прийоми його розвитку.

У працях В. А. Роменця розглядаються ключові питання психології творчості, формування та розвиток творчих здібностей людини на різних етапах її шляху до особистісної зрілості. За В. А. Роменцем генетична психологія творчості презентує змістову динаміку творчих імпульсів та дій людини відповідно до певного віку або онтогенетичного етапу розвитку. Учений вибудовує оригінальну філософсько-психологічну теорію вчинку, визнаючи її ідейними витокami теоретичні визначення вчинку, що були запропоновані С. Л. Рубінштейном і М. М. Бахтінім [5, 8]. У своїх дослідженнях науковець указує на тісний взаємозв'язок творчості та духовності.

Психологічні аспекти духовного розвитку особистості розглянуті у працях Д. І. Беха, М. Й. Буришевського, О. І. Зелінченка, О. В. Киричука,

Є. О. Помиткина, О. О. Ухтомського, В. Франкла, Є. Шпрангера. О. О. Ухтомський розглядав духовність як спрямування, невтомність, занепокоєння, енергію, що спрямована на пошук істини. Духовність надає людині свободу щодо залежності від ситуацій, які постійно змінюються.

Духовні здібності науковці розглядають як якості, що характеризують функціональну індивідуальність людини. Це єдність і взаємозв'язок природних здібностей індивіда, перетворених у процесі діяльності і життєдіяльності, здібностей людини як суб'єкта діяльності і відносин.

Слід відзначити зарубіжних учених, які зробили значний внесок у розвиток психології творчості. Основоположник емпіричного підходу до дослідження індивідуальних якостей творчої особистості – Ф. Гальтон разом із Ч. Пірсоном заклав основи психометрики та психодіагностики. Дж. Гілфорд та Е. П. Торренс уперше застосували психометричний метод для дослідження креативності. Аналіз рис, властивих творчим особистостям, можна знайти у працях А. Олаха, Р. Стернберга.

Таким чином, розглянувши та проаналізувавши психологічну літературу з досліджуваної тематики, ми можемо зробити висновок про те, що проблема творчості, розвитку творчого потенціалу особистості у психології завжди була дискусійною, багатовимірною, що значно ускладнює використання теоретичних підходів до розвитку творчої особистості. Зазначимо, що нечіткість критеріїв у дослідженні творчості ускладнює визначення ступеня творчої обдарованості людей, що сприяє поширенню такого явища, як псевдогеній.

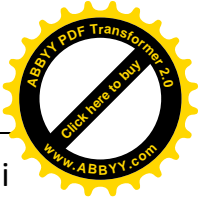
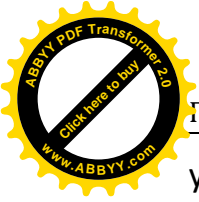
Мета статті – проаналізувати й узагальнити напрацювання в галузі психології щодо проблеми формування творчого потенціалу особистості та його духовної складової.

Виклад основного матеріалу. Творчість і духовність, їх взаємозв'язок – це широкомасштабна тема, вивчення якої важливе для розуміння механізмів розвитку як особистості, так і суспільства.

Особистість реалізується у творчості як свідомий суб'єкт пізнання та активний перетворювач світу. У процесі цілеспрямованої суспільно корисної діяльності особистість здобуває знання, досвід, формує активне ставлення до світу, ціннісно-мотиваційну сферу. Духовна складова особистості втілюється у творчості.

Духовність виступає як імпульс починань, окреслюючи творче призначення людини. Творчість збагачує духовне життя суспільства, приводить до духовного виробництва як спеціалізованої діяльності щодо створення предметного буття духовної культури. У свою чергу, духовні потреби суспільства впливають на творчі прояви особистості.

Проаналізуємо існуючі визначення поняття «творчість». Відомий американський психолог П. Торренс, узагальнивши визначення, які давали різні фахівці, виділяє найбільш загальні ознаки творчості: наявність нового як

у засобах створення, так і в результаті; оригінальність; уміння бачити різні взаємозв'язки; здатність знаходити аналогії; уміння комбінувати; проблемність мислення [6, 7].

Розглянемо психологічну теорію творчості В. О. Моляко, який зазначав, що творчий потенціал людини (творчої людини) реалізується цілісними процесами, в яких найбільшу роль відіграють розумові компоненти й компоненти уяви. Стратегія є обов'язковою складовою творчої діяльності людини. Таким чином, науковець дає визначення творчості як процесу створення, відкриття чогось нового, раніше для даного конкретного суб'єкта невідомого [2, 9].

Успіх у творчості, на думку В. О. Моляко, забезпечують творчі здібності: здібність дивуватися і пізнавати; вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях; спрямованість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду [1, 10].

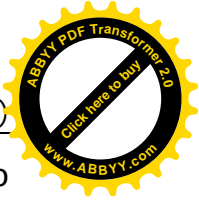
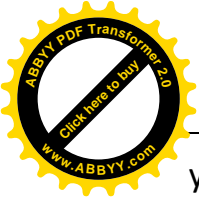
У своїх працях В. О. Моляко наголошує на тому, що людина приходить у цей світ як творець, підтвердженням чого виступає бурхливий процес самовизначення людини в дитинстві. Дитина будує світ, у якому відсутнє пристосування, тільки самовизначення людини відносно оточення. Малюк не намагається отримати користь, він насолоджується процесом творення, він вільний у своїх творчих задумах. Таким чином, на думку автора, відбувається ствердження «людини духовної».

Як уважає науковець, інший бік творчого досвіду – процес навчання дитини, тобто процес соціалізації, формування діяльної людини в суспільстві людей. У цьому процесі, на нашу думку, розкривається здатність людини до творчості. Саме творчість дозволяє людині максимально адаптуватися до мінливого непрогнозованого сьогодення. Відійти від стандартів, чужого негативного життєвого досвіду, протидіяти руйнівному впливу навколишнього середовища, яке намагається диктувати, нав'язувати свої правила життєвої гри.

Навчаючи дитину прийомів творчого мислення, дорослі водночас будують стратегію майбутнього життя малюка. Неможливо бути постійно поруч, проте можна закласти основу гнучкого підходу до розв'язання проблем, що виникають. У формуванні життєвої успішності важливу роль відіграє вміння бачити навколишнього світ, події, які відбуваються не лише у чорно-білій гамі, а й у великій кількості кольорів і відтінків.

На жаль, практика навчання та виховання демонструє досить сумні результати непрофесійної діяльності дорослих. І малюнки наших дітей відображають шаблони та стандарти у сприйнятті навколишнього світу: квадратний будиночок з трикутним дахом, сонечко вгорі та зелена травичка – усе сумне у своїй однаковості й одноманітності.

Підростаючи, ці люди сприймають світ як випробування буденністю, не намагаючись створити моменти радості для себе та близьких людей. На жаль,

у своєму житті їм так і не вдається реалізувати свій творчий потенціал, що провокує невдоволеність собою, оточуючими, життям. Як результат, соматичні захворювання, проблеми особистісного й емоційного плану, які намагаються розв'язувати, не змінюючи світоглядні тенденції, а за допомогою пігулок, наркотичних речовин та алкоголю.

Ці процеси зараз відбуваються в нашій країні. Засоби масової інформації, соціологічні дослідження, педагоги та психологи констатують різке зростання алкогольної та наркотичної залежності серед неповнолітніх. Постає питання: «Як з відкритої, щирої дитини, яка існує в гармонії зі собою та навколишнім світом, виростає людина, не спроможна будувати відносини з іншими на засадах позитива, забувши, що її місія – створювати, а не руйнувати?».

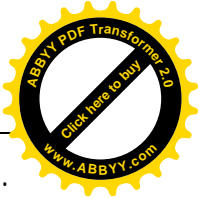
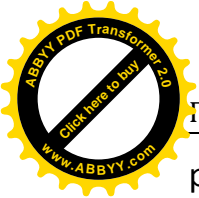
Відповісти на це питання дозволяє психологія творчої особистості, яка спрямована на збагачення процесу навчання та виховання дітей аспектами духовності. Кожна людина від природи наділена здатністю до творчості, творчим потенціалом, тому що творчість лежить в основі як загального розвитку природи, еволюції, так і в розвитку кожної окремої особистості, в її самоздійсненні, у творчому підході до ситуації та побудові взаємовідносин з оточуючими.

Розкриємо складові творчого підходу, серед яких: творча позиція (здатність гнучко, адекватно сприймати життєву ситуацію); творче втілення (специфічний розворот особистістю своїх ресурсів на виклик зовнішнього оточення, що дає їй змогу глибше розкрити своє «я» у ситуації контакту з іншими); творча продукція (результат, уміння особистості з відомих схем, алгоритмів у діяльності і спілкуванні створити свій спосіб впливу на інших і керувати ситуацією) [3, 1–2].

Творча особистість – це людина, яка вміє відкинути звичайне, шаблонне, а потреба у творчості для неї є нагальною і необхідною. Так, Н. Ю. Посталюк розглядає творчий потенціал особистості як інтегративний прояв різноманітних якостей і вважає, що творчу особистість характеризує не тільки високий творчий потенціал, а й ступінь її активності. Це пошукова та перетворювальна активність, не стимульована зовні. Кінцева потреба людини як суб'єкта – саморозвиток, найпродуктивніший спосіб її реалізації – творча активність [6, 59].

Висновки. На сучасному етапі розвитку суспільства формуються нові вимоги до творчої особистості. Творчість розглядається як духовний процес, який активізує досвід, пошук і діяльність, спрямовані на вдосконалення особистості.

Психолого-педагогічна діяльність, спрямована на розвиток творчого потенціалу людини, має тісний зв'язок з вирішенням завдань щодо становлення духовного світу особистості, її ціннісно-мотиваційної сфери. Навчити планувати стратегію власного життя, орієнтуватися у сукупності найрізноманітніших суперечливих і неоднозначних цінностей, стимулювати

рефлексію як механізм постійних роздумів над своїми діями та вчинками. Необхідно розвивати творчу індивідуальність, створюючи умови для зростання духовно збагаченої особистості.

Такий підхід, на наш погляд, є не тільки запорукою прогресивних змін у галузі науки та культури, він водночас сприяє формуванню духовної основи суспільства, відродженню загальнолюдських цінностей. У подальшій роботі плануємо зосередити увагу на дослідженні практичних аспектів вирішення завдань щодо розвитку творчого потенціалу особистості на кожному віковому етапі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кульчицкая Е. И. Сирень одаренности в саду творчества / Е. И. Кульчицкая, В. А. Моляко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 316 с.
2. Моляко В. А. Психологические проблемы творческой одаренности / Моляко В. А. – К. : Вища школа, 1995. – 52 с.
3. Полякова Г. Шляхи в творчість / Г. Полякова // Психолог. – 2003. – № 39. – С. 1–2.
4. Пономарев Я. А. Психология творчества и педагогика / Я. А. Пономарев. – М. : Педагогика, 1976. – 279 с.
5. Роменець В. А. Психологія творчості : навч. посіб. / В. А. Роменець. – [2-ге вид., допов.]. – К. : Либідь, 2001. – 208 с.
6. Туріна О. Л. Психологія творчості : навч. посіб. / О. Л. Туріна. – К.: МАУП, 2007. – 160 с.

РЕЗЮМЕ

Е. И. Василевская. Творчество как духовный процесс.

В статье рассмотрена проблематика творчества и духовности в их неразрывной взаимосвязи. Охарактеризована проблема творчества как предмета исследования в отечественной и зарубежной психологии. Даны определения понятий «творчество», «творческая личность». Выявлены психологические особенности творческой личности, понятия духовности как основы развития творческого потенциала.

Ключевые слова: творчество, творческая личность, духовность, жизненный выбор.

SUMMARY

E. Vasilevska. Creative work as a spiritual process.

The article is devoted to the introduced problematics of creativity and spirituality. The problem of creativity as the subject of investigation in domestic and foreign psychology is considered. The definitions of the notion «creativity», «creative person» are given. Psychological peculiarities of a creative person, the notion of spirituality as the basis of the development of creative potential are discovered.

Key words: creativity, creative person, spirituality, vital choice.